

Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ul. Żurawia 4 p. 503 00-503 Warszawa

Tel. 22 553 16 35

Fax 22 553 16 36

email: kontakt@ptsm.edu.pl

*III OGÓLNOPOLSKA KONWENCJA POLSKIEGO TOWARZYSTWA STUDIÓW
MIĘDZYNARODOWYCH*

Pod tytułem:

**Znaczenie realizmu dla rozwoju nauki
o stosunkach międzynarodowych:
typologia i klasyfikacja, badanie polityki zagranicznej
państwa i stosunków międzynarodowych.**

WYŻSZA SZKOŁA ADMINISTRACJI W BIELSKU-BIAŁEJ

SPIS TREŚCI

SESJA PLENARNA	5
1. Prof. dr hab. Teresa Łoś-Nowak - Stare? Nowe? oblicze realizmu	5
2. Prof. dr hab. Edward Haliżak - Realizm – apologeci i krytycy	7
3. Prof. UW dr hab. Jacek Czaputowicz - <i>Realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny</i> 7	
4. Prof. dr hab. Marek Pietraś, <i>Transnarodowa perspektywa krytyki realizmu</i>	7
Sesja pierwsza	9
Panel I. Teoretycy realizmu	9
1. Prof. UW dr hab. Mirosław Sułek - <i>Teoria cyklu siły – wkład Ch. Dorana w rozwój kierunku realistycznego w nauce o stosunkach międzynarodowych</i>	9
2. Dr Wojciech Michnik - <i>Klasyczny realizm Reinhold’a Niebuhra we współczesnej polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych</i>	9
3. Dr hab. Aleksander Głogowski - <i>Konflikt indyjsko-pakistański z perspektywy realistycznej koncepcji Johna Mearsheimera</i>	10
4. Dr Magdalena Kozub-Karkut - <i>Realizm neoklasyczny- główne założenia i możliwości</i>	10
5. Dr Dariusz Kondrakiewicz - <i>Użyteczność kategorii równowagi sił w nauce o stosunkach międzynarodowych</i>	11
Panel II. Realizm a inne teorie stosunków międzynarodowych	11
1. Prof. UW dr hab. Jacek Czaputowicz, dr Anna Wojciuk - <i>Znaczenie realizmu dla rozwoju polskiej nauki o stosunkach międzynarodowych po 1989 roku</i>	11
2. Dr Łukasz Fijałkowski - <i>Poststrukturalny realizm – Waltz a szkoła kopenhaska</i>	12
3. Dr Karina Jędrzejowska - <i>Merkantylizm, etatyzm i nacjonalizm ekonomiczny – perspektywa realistyczna w międzynarodowej ekonomii politycznej</i>	12
4. Dr Iwona Krzyżanowska - <i>Między wiedzą a władzą- o niedostatkach realistycznej analizy w opisie rzeczywistości międzynarodowej</i>	12
5. Dr Aleksandra Jarczewska - <i>Feministyczna krytyka realizmu</i>	13

Sesja druga	14
Panel III. Realizm wobec rozwiązań multilateralnych	14
1. Prof. UJ dr hab. Artur Gruszczak - <i>Roztropny realizm a studia wywiadowcze: rozważania nad Unią Europejską jako wspólnotą wywiadowczą</i>	14
2. Prof. dr hab. Michał Chorośnicki, Nowy wymiar bezpieczeństwa międzynarodowego.....	14
3. Dr Andrzej Dybczyński - <i>Pokusa nadużycia jako problem funkcjonowania sojuszu</i>	15
4. Dr Anna Wróbel - <i>Polityka handlowa w świetle założeń realizmu</i>	15
5. Dr Damian Szacawa - <i>Międzynarodowe organizacje rządowe o charakterze regionalnym w ujęciu realistycznym: analiza na przykładzie Rady Państw Morza Bałtyckiego (RPMB)</i>	15
Panel IV. Realistyczne wyjaśnienia w polityki zagranicznej państw - Stany Zjednoczone	16
1. Dr Dariusz Kondrakiewicz - <i>Ewolucja roli Stanów Zjednoczonych Ameryki w stosunkach międzynarodowych w świetle teorii hegemonicznej stabilności</i>	16
2. Dr Spasimir Domaradzki - <i>Realizm w polityce zagranicznej Baraka Obamy</i>	16
3. Dr Artur Skorek - <i>Sojusz amerykańsko-izraelski w perspektywie realistycznej</i>	17
4. Dr Katarzyna Gruszko - <i>Wpływ doświadczeń pogranicza na politykę zagraniczną Stanów Zjednoczonych</i>	17
5. Mgr Aldona Tomczyńska - <i>Realizm ofensywny Johna Mearsheimera a hegemonia Stanów Zjednoczonych Ameryki po zimnej wojnie</i>	18
Sesja trzecia	19
Panel V. Realistyczne wyjaśnienia w polityki zagranicznej państw - część I	19
1. Prof. dr hab. Edward Halizak - <i>Realizm w chińskiej nauce o stosunkach międzynarodowych</i> 19	
2. Dr Marcin Grabowski - <i>Realizm w teorii i praktyce państw azjatyckich</i>	19
3. Dr Jakub Zajączkowski – ISM UW – <i>Realizm w indyjskiej myśli politycznej</i>	20
4. Dr Rafał Kwieciński - <i>Między Republiką a Imperium. Chiny w stosunkach międzynarodowych w ujęciu paradygmatu realistycznego na początku XXI w.</i>	21
Panel VI. Realistyczne wyjaśnienia w polityki zagranicznej państw - część II	22
1. Prof. UG dr hab. Rafał Ożarowski - <i>Polityka zagraniczna Libanu w ujęciu realistycznym. Próba analizy</i>	22

Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ul. Żurawia 4 p. 503 00-503 Warszawa

Tel. 22 553 16 35

Fax 22 553 16 36

email: kontakt@ptsm.edu.pl

2. Dr Agnieszka Kuszewska - *Znaczenie Pakistanu w bezpieczeństwie regionalnym Azji Południowej*..... 22
3. Dr Tomasz Młynarski - *Preferencje narodowe Francji wobec uwspólnotowienia polityki energetycznej i klimatycznej Unii Europejskiej*..... 23
4. Mgr Tomasz Pawłuszko - *Realizm neoklasyczny a projektowanie strategii polskiej polityki zagranicznej*..... 23
5. Mgr Mirosław Waleczek - *Współpraca międzynarodowa w świetle teorii realizmu defensywnego i realizmu ofensywnego. Case study kooperacji turecko- irańskiej*..... 23

SESJA PLENARNA

Przewodniczy prof. dr hab. Andrzej Mania

1. Prof. dr hab. Teresa Łoś-Nowak - Stare? Nowe? oblicze realizmu

Teza I. System międzynarodowy w przebudowie

Świat przełomu XX/XXI pozostaje po ogromnym ciśnieniu głębokich jakościowych zmian związanych z rewolucją technologiczną w sferze komunikacji, ekspansywnym rozwojem nowoczesnej formacji społecznej, z pogłębianiem się i przyspieszaniem procesów powiązań w skali światowej we wszystkich segmentach stosunków międzynarodowych. Zmiany te symbolizują 2 z wielu ważnych mega trendów, jakie obserwujemy w świecie od półwiecza. Pierwszy wskazuje na transformację stosunków władzy na poziomie globalnym, drugi na „...transformację państw narodowych z „suwerennych podmiotów w strategicznych aktorów”¹ konfrontowanych z rzeczywistością w której muszą odnajdywać się od nowa oraz zadbać o swoją tożsamość, rozsadzaną przez siły zewnętrzne wobec wewnętrznego suwerena. W nowej rzeczywistości w postindustrialny systemie międzynarodowym „...rozpoczyna się nowa gra o władzę, w której reguły i podstawowe pojęcia dawnej gry tracą znaczenie (...)...kształtuje się nowa przestrzeń działań i nowe ramy aktywności: polityka odrywa się od granic i państwa w efekcie czego pojawiają się dodatkowi gracze, nowe role, nowe zasoby, nieznanne reguły, nowe sprzeczności i konflikty”².

II. Wyzwania dla realizmu

Wkroczenie w XXI wiek, „wiek informacji”, w fazę kształtowania się „społeczeństwa wiedzy” oraz „umiędzynarodowienia” narodowych gospodarek ponownie prowokuje do powrotu do dyskusji nad znaczeniem realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych, nad jego atrakcyjnością i mocą eksplanacyjną, trwałością podstawowych założeń i potencjałem jaki w sobie zawierają jego podstawowe tezy, w „płynnej” rzeczywistości międzynarodowej, w świecie - jak pisze Z. Bauman w „Etyce ponowoczesnej” - w którym oświeceniowy empiryzm i fascynacja prawami ustanawianymi, porządkiem zamierzonym i planowanym ustępuje niedefiniowalności, nieprzewidywalności, nieprzejrzystości, niedookreśloności i wieloznaczności”³. Istotnym z tej perspektywy jest pytanie o wkład realizmu w rozwój nauki o stosunkach międzynarodowych

III. Trwałe i ponadczasowe wartości realizmu

¹ F. Stadler, Manuel Castells. *Teoria społeczeństwa sieci*, Kraków 2012, s. 124

² U. Beck, *Władza i przeciwładza w epoce globalnej*, Warszawa 2005, s. 23 (sprawdzić!)

³ Z. Bauman, *Wieloznaczność nowoczesna. Nowoczesność wieloznaczna*. Warszawa 1995, s. 90 – 107.

Obecność realistycznego paradygmatu w kanonie nauki o stosunkach międzynarodowych powodowana jest jego wartościami poznawczymi i użytecznymi w praktyce politycznej, a nie tylko „elegancją” i poprawnością teoretyczną, jak twierdzą jego kontestatorzy⁴. Fakt, iż podstawowe założenia paradygmatu realistycznego trwale wpisały się w kolejno postępujące debaty interparadygmatywne dowodzi, iż takie kategorie, jak państwo, suwerenność, bezpieczeństwo, system międzynarodowy stanowią o istocie stosunków międzynarodowych, zaś reinterpretacja ich treści jest przejawem stałych poszukiwań w procesie wyjaśniania istoty zachowań aktorów tworzących system międzynarodowy, zmieniającej się percepcji ich roli i pozycji w systemie międzynarodowym, odkrywania coraz to nowych zjawisk istotnych w procesie funkcjonowania systemu międzynarodowego. Ten bowiem zmienia się niezwykle dynamicznie i z tym wyzwaniem musi sobie radzić realizm i różne jego postacie.

IV Reflektywna modernizacja realizmu

Historia stosunków międzynarodowych jak też kształtującą się od prawie 100 lat teoria dowodzi, iż nurt realistyczny oraz rozwijane przez jego przedstawicieli paradygmaty i teorie częściowe jest wciąż atrakcyjna i bogatą „ofertą” badawczą z dużym ładunkiem intelektualnym. Słabością jest fakt, iż jego przedstawiciele przekonani o słuszności podstawowych założeń szkoły, konfrontowani z inną od znanej im morfologii systemu międzynarodowego słabo reagują na wyzwania ponowoczesności, nierzadko sięgając po już sprawdzone teorie częściowe obecne w szerokim nurcie realizmu, by objaśnić powstawanie nowych zjawisk w rzeczywistości w której konwencjonalna logika przestrzeni ustępuje logice „współczesowości”, państwo narodowe przeżywa największą od ponad 300 lat metamorfozę, a władza - do niedawna przynależna suwerenowi terytorialnemu - „przybiera nową postać, stając się układem narodowych i ponadnarodowych organizmów złączonych wspólną logiką rządzenia”. Bardziej reaktywne podejście do „kopernikańskiego” niemal przewrotu w systemie międzynarodowym pozwoli potwierdzić użyteczność realistycznego paradygmatu do jako narzędzia badawczego w nowej rzeczywistości, aby diagnoza o wyczerpywaniu się jego potencjału nie potwierdziła się⁵. Otwartym pozostaje więc pytanie: Czy potrzebna jest nowa perspektywa badawcza, nowe poziomy analizy „a także inna interpretacja dotychczasowych dziejów społeczeństw ludzkich – nie traktująca państwa jako osi analizy”⁶. To pytanie jest też osiłą dyskusji na konferencji zaś głównym jej celem jest próba znalezienia na nie rozsądnej odpowiedzi.

⁴ James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, Jr., *Contending Theories of International Relations*. A. W. Longman, Inc, New York, San Francisco, Boston 2001., s.93 i n.

⁵ T. Klementewicz, *Królowa humanistyki? meta teoretyczny dylemat nauki o stosunkach międzynarodowych – państwo narodowe czy cywilizacja światowa, indywidualizm czy holizm?* [w:] W. Mich i J. Nowak (red.) *Wokół teorii stosunków międzynarodowych*, Lublin 2012, s. 256

⁶ Ibidem

2. Prof. dr hab. Edward Haliżak - Realizm – apologeti i krytycy

Pierwszym celem perswazji będzie przedstawienie sylwetki H.Morgenthau słusznie czy niesłusznie uznanego za ojca założyciela realizmu. Równie interesująco przedstawiają się poglądy Hansa Morgenthau na istotę stosunków międzynarodowych.

John Mearsheimer uważany jest za bezwzględnie apologeta realizmu, uważając że realizm pozostanie w centrum akademickiej debaty o stosunkach międzynarodowych w dającej się przewidzieć przeszłości.

Joseph Greco – zwolennik realizmu dostrzegające jego słabości, takie jak niedocenywanie instytucji międzynarodowych i nieuwzględnienie faktu, że istnieje zasadnicza różnica między maksymalizacją przez państwo potęgi i bezpieczeństwa.

John A. Vasquez – określa realizm jako zdegenerowany program badawczy, uważając że przyczyny wojny i pokoju nie są adekwatnie wyjaśnione przez klasyczny realizm (H.Morgenthau) neorealizm (K.Waltz i R.Gilpin), realizm ofensywny (J.Mearsheimer)

Inny wielki przedstawiciel nauki o stosunkach międzynarodowych K.Holsti jest również krytyczny wobec realizmu uważając je za teorię opisową, narzędzie diagnozy konfliktów międzynarodowych, zestaw rad praktycznych i jako teorię normatywną uzależnioną od sądów politycznych.

3. Prof. UW dr hab. Jacek Czaputowicz - *Realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*

Tematem referatu jest analiza nurtów w ramach realizmu ze szczególnym uwzględnieniem dynamicznie rozwijającego się w ostatnim czasie realizmu neoklasycznego. Pokazana zostanie intelektualna droga prowadząca do skryzalizowania się tego stanowiska, prowadząca poprzez filozoficzne korzenie realizmu klasycznego, reakcję ze strony neorealizmu Kennetha Waltza, oraz zakwestionowanie "oszczędności" neorealizmu. Realizm neoklasyczny uznaje, że wyjaśnienia polityki zagranicznej państw za pomocą jednej zmiennej niezależnej - struktury systemu międzynarodowego są niewystarczające. Polityka ta jest bowiem także wynikiem oddziaływania ideologii, osobowości i ambicji przywódców oraz stopnia kontroli sprawowanej nad społeczeństwem, w więc czynników umiejscowionych na poziomie państwa. Dokonana zostanie ocena siły eksplanacyjnej oraz mocnych i słabych stron poszczególnych nurtów.

4. Prof. dr hab. Marek Pietraś, *Transnarodowa perspektywa krytyki realizmu*

Szkoła realistyczna powstała w warunkach westfalskiego systemu stosunków międzynarodowych, którego wyróżnikiem było istnienie scentralizowanego państwa narodowego, kontrolującego zjawiska i procesy w obszarze jego terytorialnej jurysdykcji. Zmiany jakościowe środowiska międzynarodowego warunkowane głównie przez procesy globalizacji i identyfikowane z wyłanianiem się późnowestfalskiego systemu stosunków międzynarodowych, przyczyniły się do ograniczenia zdolności eksplanacyjnych szkoły realistycznej. Głównym czynnikiem do tego przyczyniającym się, stała się zmiana rzeczywistości społecznej głównie w postaci rozwoju procesów transnarodowych. Ich wyróżnikiem jest aktywność podmiotów niepaństwowych oraz ograniczona zdolność państwa do

Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ul. Żurawia 4 p. 503 00-503 Warszawa

Tel. 22 553 16 35

Fax 22 553 16 36

email: kontakt@ptsm.edu.pl

kontrolowania własnego terytorium, ale także rozwój nowych form organizacji życia społecznego i nowych jego treści. Szkoła realistyczna wyjaśnia je w ograniczonym zakresie.

Sesja pierwsza

Panel I. Teoretycy realizmu

Przewodniczy: prof. dr hab. Teresa Łoś-Nowak

1. Prof. UW dr hab. Mirosław Sułek - *Teoria cyklu siły – wkład Ch. Dorana w rozwój kierunku realistycznego w nauce o stosunkach międzynarodowych*

Ch. Doran w swojej teorii cyklu siły odwołuje się do podstawowej kategorii teorii realistycznej tzn. do siły czy też potęgi państw. Cykl siły odwołuje się do ogólniejszej teorii cyklu życia, składającego się z kilku faz – powstania, rozwoju i zaniku. Wszystkie państwa (mocarstwa) swoim rozwojem przechodzą przez kolejne fazy. Teoria cyklu siły ma dwa aspekty: strukturalny i behawioralny – strukturalny odnosi się do wielkości udziału potęgi w systemie; behawioralny – do zachowania się państw w kolejnych miejscach cyklu, a zwłaszcza w punktach, znamionujących zmianę kierunku trendu. Istotnym elementem teorii cyklu siły jest pomiar narodowych zdolności i siły, czyli potęgi. Wyżej przytoczone tezy nie są szczególnie odkrywcze. Wkład Ch. Dorana polega na usystematyzowaniu zagadnienia, przebadaniu pod względem cyklu siły ostatnich 500 lat oraz na zwróceniu uwagi na zachowanie się państw w poszczególnych, charakterystycznych punktach cyklu. Teoria cyklu siły może też z powodzeniem służyć do prognozowania przyszłego układu sił oraz zachowania się wybranych państw, stosownie do miejsca zajmowanego w systemie.

2. Dr Wojciech Michnik - *Klasyczny realizm Reinhold'a Niebuha we współczesnej polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych*

Amerykański teolog i filozof Reinhold Niebuhr pomimo, że uznawany za współtwórcę klasycznej szkoły Realistycznej w Stosunkach Międzynarodowych, nigdy nie cieszył się tak dużym zainteresowaniem ze strony badaczy tego nurtu, jak jego współcześni H. Morgenthau, E.H. Carr czy G. Kennan. Jednak w ciągu ostatniej dekady, myśl i koncepcje Niebuha posłużyły jako jeden z impulsów do rozpoczęcia debaty na temat roli amerykańskiej polityki zagranicznej i miejsca Stanów Zjednoczonych we współczesnym systemie międzynarodowym. Dyskurs ten przyczynił się pośrednio nie tylko do renesansu myśli politycznej Reinholda Niebuha ale też do ponownego postawienia pytania o rolę klasycznego Realizmu w amerykańskiej polityce zagranicznej, oraz o jego współczesne miejsce w Teoriach Stosunków Międzynarodowych.

Celem tego artykułu będzie próba odpowiedzi na pytania: co oznacza powrót popularności myśli Reinhold'a Niebuha dla współczesnej debaty w ramach Realistycznej szkoły w Stosunkach

Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ul. Żurawia 4 p. 503 00-503 Warszawa

Tel. 22 553 16 35

Fax 22 553 16 36

email: kontakt@ptsm.edu.pl

Międzynarodowych; oraz jak jego poglądy mogą wpływać na reinterpretację współczesnej polityki Stanów Zjednoczonych i ich roli w systemie międzynarodowym.

3. Dr hab. Aleksander Głogowski - *Konflikt indyjsko-pakistański z perspektywy realistycznej koncepcji Johna Mearsheimera*

Konflikt indyjsko-pakistański jest jednym z dwóch najdłużej i nieprzerwanie trwających sporów międzynarodowych, które kilkakrotnie przybierały charakter zbrojny. Nic więc dziwnego, że ten case stał się przedmiotem analizy jednego z najwybitniejszych żyjących obecnie przedstawicieli realizmu, Johna Maersheimera. Odniósł się on do tego problemu bezpośrednio w artykule zatytułowanym „India needs the bomb”, opublikowanym na łamach the New York Times 24 marca 2000 roku. Uzasadnia on tam znaczenie broni nuklearnej dla budowy i utrzymania równowagi sił na Subkontynencie Indyjskim. Przedstawiona przez niego koncepcja doskonale opisuje relacje wzajemne Pakistanu i Indii, ale także ogólnie sytuację strategiczną w Azji Południowej, w tym stosunki Pakistanu z jego drugim ważnym sąsiadem – Afganistanem. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że to realistyczne spojrzenie Maersheimera najlepiej pozwala zrozumieć to, z czym mamy do czynienia w tym strategicznie ważnym regionie i prognozować dalsze wydarzenia.

4. Dr Magdalena Kozub-Karkut - *Realizm neoklasyczny- główne założenia i możliwości*

Głównym celem wystąpienia jest przedstawienie charakterystyki i podstawowych założeń realizmu neoklasycznego, rozumianego jako próba połączenia „mocnych stron” realizmu klasycznego oraz neorealizmu, która w efekcie stworzyć ma syntetyczną, elegancką teorię polityki zagranicznej (a nie polityki międzynarodowej) wyjaśniającą zachowania państw narodowych. Realizm neoklasyczny wykorzystuje główne założenie teorii realizmu strukturalnego dotyczące wpływu anarchicznego systemu międzynarodowego na zachowania jego uczestników (państw narodowych), wskazuje jednak także na konieczność uwzględnienia elementów ich indywidualnych charakterystyk. Wśród tych ostatnich przedstawiciele realizmu neoklasycznego (Rose, Zakaria, Wohlforth, Schweller) wskazują przede wszystkim na znaczenie wzajemnego postrzegania pozycji w systemie i elementów polityki wewnętrznej.

Celem wystąpienia będzie także próba wskazania na przyczyny, dzięki którym realizm neoklasyczny może być bardziej skuteczny w analizie polityki zagranicznej współczesnych państw narodowych. Wśród wspomnianych przyczyn wskazane zostaną, wymienione wcześniej, percepcje polityków. Ponadto, zaznaczone zostanie inne (aniżeli wśród neorealistów) rozumienie pojęcia „siły” czy „potęgi” państwa (*power*), która dla zwolenników realizmu neoklasycznego nie jest tylko zbiorem konkretnych zasobów materialnych, lecz zawiera w sobie także pewien potencjał rządu do mobilizacji tychże zasobów. Zwolennicy realizmu neoklasycznego podkreślają także inne (aniżeli realisci strukturalni) traktowanie państwa narodowego, które przestaje być dla nich „czarną skrzynką”. Nie

bez znaczenia jest dla realizmu neoklasycznego także rola elit politycznych (*flesh and blood officials*) które zawsze wykazują określone preferencje, determinujące ich postrzeganie spraw międzynarodowych i determinujące ich decyzje. Możliwości eksplanacyjne realizmu neoklasycznego wydają się warte przedstawienia, pomimo faktu, że jest to podejście wciąż pozostające w fazie formułowania założeń – czyli zmiennych interweniujących pomiędzy oddziaływaniem systemu międzynarodowego a definiowaniem interesów państw.

5. Dr Dariusz Kondrakiewicz - *Użyteczność kategorii równowagi sił w nauce o stosunkach międzynarodowych*

Celem referatu jest prezentacja głównych sposobów definiowania równowagi sił w nauce o stosunkach międzynarodowych oraz omówienie użyteczności tej kategorii w opisie, wyjaśnianiu i prognozowaniu zjawisk i procesów międzynarodowych. Autor będzie starał się wykazać zarówno zalety i możliwości jakie daje równowaga sił – jako narzędzie badawcze – jak również wady i ograniczenia w analizie stosunków międzynarodowych.

Panel II. Realizm a inne teorie stosunków międzynarodowych

Przewodniczy: prof. Edward Haliżak

1. Prof. UW dr hab. Jacek Czaputowicz, dr Anna Wojciuk - *Znaczenie realizmu dla rozwoju polskiej nauki o stosunkach międzynarodowych po 1989 roku*

Celem referatu jest zaprezentowanie badań na temat stanu dyscypliny nauka o stosunkach międzynarodowych w Polsce w części dotyczącej realizmu. Po pierwsze przeanalizujemy, jakie miejsce zajmuje realizm w porównaniu do innych podejść teoretycznych w nauce o stosunkach międzynarodowych w Polsce. Przy ogólnie niskim poziomie zainteresowania teorią stosunków międzynarodowych, realizm jest jednym z najważniejszych podejść wśród rodzimych badaczy.

Po drugie, przedstawimy jakościową analizę próbki tekstów należących do “polskiego realizmu”, znajdują się tam artykuły opublikowane w czasopiśmie branżowych oraz kilka wybranych monografii. Odpowiemy m.in. na nast. pytania: jakimi konceptami z instrumentarium realizmu posługują się autorzy? do analizy jakich zagadnień międzynarodowych stosowane są kategorie realizmu? do jakich autorów zagranicznych i których ich prac odwołują się polscy badacze? jacy autorzy uznani na świecie (np. identyfikowalni na podstawie badań TRIP) są w Polsce nieobecni? jakie pokrewne do realizmu podejścia funkcjonują w Polsce, np. geopolityka, geoekonomia?

Po trzecie, podejmiemy wstępną próbę wyjaśnienia bieżącego stanu rzeczy przedstawiając socjogenezę polskiego realizmu w nauce o SM, który ukształtował się po 1989 roku. Odwołamy się do nieobecnych na skutek zerwania ciągłości w czasach realnego socjalizmu korzeni polskiego realizmu

(z XIX w np. Adam Jerzy Czartoryski, sprzed I wojny światowej: Józef Pilsudski i Roman Dmowski, czasów II RP, np. Adolf Bocheński, Stanisław Cat-Mackiewicz). Pokażemy polską specyfikę recepcji realizmu zachodniego z czasów transformacji (szczególną rolę Zbigniewa Brzezińskiego, recepcję wokół głównych dzieł, jak: „Wielka szachownica”, „Zderzenie cywilizacji”).

2. Dr Łukasz Fijałkowski - *Poststrukturalny realizm – Waltz a szkoła kopenhaska*

Szkoła kopenhaska i związana z nią teoria sekurytyzacji łączona jest zazwyczaj z konstruktywizmem społecznym i poststrukturalizmem. Tymczasem można w jej ramach odnaleźć intelektualne i koncepcyjne nawiązania do szeregu badaczy i myślicieli, w tym także do Kennetha Waltza. Widoczne są one w szerszym, ogólnoteoretycznym wymiarze, jak też w elementach składowych teorii sekurytyzacji, np. w specyficznym powiązaniu bezpieczeństwa z przetrwaniem, czy też w dominującej pozycji państwa. Stąd celem referatu jest krytyczna ocena związków koncepcji sekurytyzacji z realizmem, a także rozpatrzenie tego, co kryje się za pojęciem „poststrukturalny realizm”. Ten ostatni termin został przyjęty przez Ole Wævera, twórcę teorii sekurytyzacji, w celu określenia jego stanowiska teoretycznego w ramach teorii stosunków międzynarodowych.

3. Dr Karina Jędrzejowska - *Merkantylizm, etatyzm i nacjonalizm ekonomiczny – perspektywa realistyczna w międzynarodowej ekonomii politycznej*

Międzynarodowa ekonomia polityczna dotyczy zagadnień interakcji i współzależności gospodarczych między suwerennymi państwami. W przeciwieństwie do głównych nurtów teorii stosunków międzynarodowych, międzynarodowa ekonomia polityczna zwraca uwagę nie na kwestie wojny i pokoju, lecz na kwestie akumulacji bogactwa i rywalizacji państw o zasoby. Można uznać, że zadaniem międzynarodowej ekonomii politycznej jest analiza „stanu posiadania” poszczególnych państw w systemie międzynarodowym. Zarówno w teorii jak i praktyce międzynarodowej ekonomii politycznej obecne istnieją koncepcje, które można odnieść do nurtu realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych. Są to przede wszystkim powracająca obecnie w nowym wydaniu doktryna merkantylizmu, etatyzm czy nacjonalizm ekonomiczny. Tym samym celem niniejszego wystąpienia jest analiza merkantylizmu (oraz neomerkantylizmu), etatyzmu oraz nacjonalizmu ekonomicznego jako nurtów teoretycznych w międzynarodowej ekonomii politycznej oraz równocześnie narzędzi służących gromadzeniu bogactwa przez państwa.

4. Dr Iwona Krzyżanowska - *Między wiedzą a władzą- o niedostatkach realistycznej analizy w opisie rzeczywistości międzynarodowej*

Wystąpienie będzie poświęcone przede wszystkim analizie założeń teoretycznych głównych twórców realizmu, ich głównych wskazań i celów badawczych, poprzez ich odniesienie do dominujących sposobów opisu rzeczywistości międzynarodowej. Celem poszukiwania realistycznej analizy w tym,

Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ul. Żurawia 4 p. 503 00-503 Warszawa

Tel. 22 553 16 35

Fax 22 553 16 36

email: kontakt@ptsm.edu.pl

jak świat był i jest nam przedstawiany, będzie odpowiedź na pytanie na ile możliwe są do spełnienia warunki obiektywizacji wiedzy o stosunkach międzynarodowych, stawiane przez realistów od czasów Morgenthau'a . A więc, skoro nauka o teoriach stosunków międzynarodowych jest zdominowana przez badaczy, którzy identyfikują się z tym kierunkiem, to dlaczego tak trudno o realistyczną ocenę wydarzeń? Czy należałoby przyjąć, że realizm już w założeniach jest nierealistyczny, czy można znaleźć inne sposoby na wytłumaczenie tego zjawiska, choćby przywołując Michela Foucault i opisane przez niego zależności między wiedzą a władzą.

W swojej dysertacji chciałabym przedstawić wiele różnych możliwości wyjaśnienia tej kwestii, w tym także zastanowić na ile odpowiedzi na to pytanie można poszukiwać w krytyce realizmu przedstawionej przez kierunki postpozytywistyczne. Szczególnie interesujące byłoby bliższe zastanowienie się na ile realizm krytyczny może być sposobem na przezwycięzenie pewnych trudności realizmu klasycznego i czy może stać się kolejną wielką ideą w teoriach stosunków międzynarodowych?

5. Dr Aleksandra Jarczewska - *Feministyczna krytyka realizmu*

Feminizm w stosunkach międzynarodowych jest stosunkowo nowym zjawiskiem, który, mimo że pojawił się już w okresie powojennym, to zyskał na znaczeniu dopiero w ostatnich dekadach XX wieku w tzw. zachodnim nurcie tej nauki.

Zwolennicy podejścia feministycznego zwracają uwagę na potrzebę zastosowania w badaniu stosunków międzynarodowych szerszej perspektywy, uwzględniającej rolę tzw. płci kulturowej (*gender*), czyli wskazania pozycji kobiet w systemie międzynarodowym, biorąc pod uwagę zarówno płaszczyznę polityczną, jak i ekonomiczną. Dla badaczy nurtu feministycznego szczególnie istotne jest wprowadzenie pierwiastka kobiecego (kobiecej perspektywy) do analiz m.in. typowo męskich zagadnień czy obszarów działania takich jak: władza, siła, wojna, dyplomacja, charakterystycznych dla nurtu realistycznego.

Celem tego wystąpienia jest zatem przedstawienie różnych podejść do realizmu w ramach feministycznego nurtu w stosunkach międzynarodowych, z uwzględnieniem jego zróżnicowania oraz występujących w nim sprzeczności. Punktem wyjściowym dla rozważań będzie głośna polemika Ann Tickner z zasadami realizmu Hansa Morgenthaua.

Sesja druga

Panel III. Realizm wobec rozwiązań multilateralnych

Przewodniczy: prof. UW dr hab. Jacek Czaputowicz

1. Prof. UJ dr hab. Artur Gruszczak - *Roztropny realizm a studia wywiadowcze: rozważania nad Unią Europejską jako wspólnotą wywiadowczą*

Niniejszy referat zmierza do sprawdzenia, w jakim stopniu koncepcja roztropnego („fronetycznego”) realizmu może być zastosowana jako narzędzie analityczne we współczesnych studiach wywiadowczych. Wybór realizmu jako jednej z platform poznawczych stosunków międzynarodowych implikuje postrzeganie wywiadu jako emanacji siły i potencjału państwa jako cech służebnych wobec interesu narodowego. Nie rozładowuje jednak napięcia poznawczego będącego skutkiem globalnej komunikacji, sieciowego przepływu informacji, technologizacji procesu zarządzania informacją oraz rosnącego zapotrzebowania decydentów na gotowe produkty wywiadowcze. Koncepcja roztropnego realizmu nawiązuje do obserwowanego od kilku lat powrotu do „zwrotu ku praktyce” w teorii stosunków międzynarodowych. Orędownikami tej tendencji są: Emmanuel Adler, Ted Hopf, Chris Brown, Vincent Pouliot, Jennifer Mitzen.

W niniejszym referacie podjęta zostanie próba zweryfikowania założeń i osiągnięć unijnej wspólnoty wywiadowczej in statu nascendi przy zastosowaniu koncepcji roztropnego realizmu.

Hipoteza robocza brzmi następująco: roztropny realizm jest podejściem badawczym umożliwiającym proaktywną analizę sieciowych powiązań między aktorami państwowymi działającymi na poziomie decyzyjnym w kierunku prewencji i antycypacji zagrożeń dla ich interesów narodowych. W ujęciu roztropnego realizmu, proces tworzenia wspólnoty wywiadowczej Unii Europejskiej może być postrzegany jako dążenie państw, działających w pojedynkę lub na forum organizacji międzyrządowych, do praktycznego wspierania procesów decyzyjnych przy wykorzystaniu wspólnych przedsięwzięć w zakresie gromadzenia, przetwarzania i analizowania informacji i danych dotyczących obszarów o żywotnym znaczeniu dla interesów narodowych państw UE.

2. Prof. dr hab. Michał Chorośnicki, *Nowy wymiar bezpieczeństwa międzynarodowego*

XXI wiek w drugiej dekadzie wykazuje coraz więcej istotnych zmian strukturalnych, także w zakresie pojęcia bezpieczeństwa. W ocenie bezpieczeństwa dominuje tendencja nadrealizmu i skrajnie pragmatycznego podejścia. Zmiany w strukturze bezpieczeństwa w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym stanowią konsekwencje tych zmian.

Czy rzeczywiście mamy obecnie do czynienia z tzw nowym bezpieczeństwem czy też stare koncepcje występują w nowym opakowaniu ?

W jakiej postaci bezpieczeństwo stanowi fundament wielkich strategii państwowych?

3. Dr Andrzej Dybczyński - *Pokusa nadużycia jako problem funkcjonowania sojuszu*

Prace nad skonstruowaniem ogólnej teorii sojuszy międzynarodowych (Andrzej Dybczyński *Sojusze międzynarodowe*, WN Scholar 2013, złożone do druku), zakotwiczonej przede wszystkim w paradygmacie realistycznym, pozwoliły między innymi na identyfikację zjawiska opisywanego kategorią pokusy nadużycia (*moral hazard*). Referat ukazuje użyteczność kategorii pokusy nadużycia do analizy zjawiska dylematu sojuszniczego (porzucenie – uwikłanie), w trzech typach sojuszy (równoważących, ograniczających i przyłączających ofensywnych). Mechanizm pokusy nadużycia zostaje wyjaśniony – i jednocześnie zastosowany – do analizy zróżnicowanego epistemologicznie, historycznie i przestrzennie materiału empirycznego: relacji sojuszniczych między Niemcami i Austro-Węgrami (sojusz ograniczający z 1879 roku), USA i Tajwanem (sojusz równoważący z 1954 roku) oraz Polską i USA (przyłączanie ofensywne z roku 2003). W ten sposób referat ukazuje uniwersalizm i wysoką moc eksplanacyjną kategorii teoretycznych formułowanych na gruncie paradygmatu realistycznego. Jednocześnie w referacie stawiana jest teza, że nieznanostwo mechanizmów funkcjonowania sojuszu, takich jak dylemat sojuszniczy, pokusa nadużycia czy problemy dystrybucji wpływów w sojuszu stanowią zasadniczy powód, dla którego decydenci nie są w stanie podejmować optymalnych decyzji dotyczących funkcjonowania danego aktora w danym sojuszu. W ten sposób referat ukazuje również możliwość zbudowania mostu pomiędzy badaniami o charakterze teoretycznym, opartymi na wykorzystaniu bogatego materiału empirycznego, a potrzebami praktyków polityki międzynarodowej. Stąd wydaje się, że paradygmat realistyczny dostarcza najbardziej użytecznych dla praktyków obserwacji teoretycznych.

4. Dr Anna Wróbel - *Polityka handlowa w świetle założeń realizmu*

Celem wystąpienia będzie wskazanie czy i w jakim zakresie polityka handlowa państw może być analizowana w świetle założeń realizmu. Wystąpienie skupi się na kilku zasadniczych punktach. Po pierwsze przeanalizowana zostanie zasadność zastosowania podejścia realistycznego i liberalnego do analizy polityki handlowej. Po drugie przedstawione zostaną konkretne przykłady wykorzystania stosunków handlowych jako instrumentu osiągnięcia celów państwa o charakterze politycznym i strategicznym.

5. Dr Damian Szacawa - *Międzynarodowe organizacje rządowe o charakterze regionalnym w ujęciu realistycznym: analiza na przykładzie Rady Państw Morza Bałtyckiego (RPMB)*

Liczne szkoły myślenia w nauce o stosunkach międzynarodowych zajmują się wyjaśnianiem zjawiska współpracy suwerennych państw, realizujących swoje interesy w zdecentralizowanym

środowisku międzynarodowym. Znaczenie tej współpracy dodatkowo wzrosło w warunkach rozwoju stosunków międzynarodowych, spowodowanych przez wzajemnie się przenikające procesy współzależności, transnarodowości i globalizacji. Szczególne miejsce w kształtowaniu tych procesów zajmują niepaństwowi uczestnicy stosunków międzynarodowych, wśród których ponadprzeciętną rolę odgrywają międzynarodowe organizacje rządowe.

Po zakończeniu zimnej wojny w stosunkach międzynarodowych zapanował optymizm. Był on widoczny również w regionie Morza Bałtyckiego, które przez poprzednie 50 lat było areną konfliktu. Wkrótce jednak okazało się, że obok dotychczasowych problemów ekologicznych, pojawiły się nowe, zagrażające bezpieczeństwu ekonomicznemu, społecznemu i politycznemu. Niebawem pojawiły się również pierwsze konflikty międzypaństwowe. Część z nich w innych okolicznościach i być może innym regionie (*vide* Bałkany) mogła doprowadzić do otwartej konfrontacji militarnej.

Celem referatu jest analiza realizmu w odniesieniu do międzynarodowych organizacji rządowych na przykładzie Rady Państw Morza Bałtyckiego (RPMB). RPMB to organizacja międzynarodowa, która została utworzona na podstawie Deklaracji Kopenhaskiej, podpisanej 6 marca 1992 r. podczas Konferencji Państw Morza Bałtyckiego w Kopenhadze. W jej skład wchodzi obecnie 11 państw regionu oraz Komisja Europejska.

Panel IV. Realistyczne wyjaśnienia w polityki zagranicznej państw - Stany Zjednoczone

Przewodniczy: prof. Andrzej Mania

1. Dr Dariusz Kondrakiewicz - *Ewolucja roli Stanów Zjednoczonych Ameryki w stosunkach międzynarodowych w świetle teorii hegemonicznej stabilności*

Celem wystąpienia będzie przedstawienie wybranych teorii hegemonicznej stabilności i analiza roli Stanów Zjednoczonych, która uległa w ostatnim okresie poważnemu osłabieniu. Autor będzie starał się wykazać korelacje między obecną rolą USA i problemami w jej utrzymaniu z założeniami teorii hegemonicznej stabilności.

2. Dr Spasimir Domaradzki - *Realizm w polityce zagranicznej Baraka Obamy*

Polityka zagraniczna administracji prezydenta Baraka Obamy jest przedmiotem dynamicznej dyskusji. Chociaż w pewnym sensie jej kształt był konsekwencją spuścizny po prezydencie Bush'u, w trakcie już ponad pięcioletniego urzędowania w Białym Domu, Barak Obama miał wystarczająco czasu wprowadzić swój styl. Pytanie badawcze, na które obecny tekst będzie próbował dać odpowiedź

dotyczy odsetka realizmu i jego wpływu na podejmowanie decyzji w amerykańskiej polityce zagranicznej za prezydentury Obamy. W szczególności, badanie zostanie skoncentrowane na próbach naprawienia wizerunku Stanów Zjednoczonych w pierwszych latach sprawowania urzędu prezydenta, oraz konsekwencjach wynikających ze wspomnianych wysiłków z perspektywy teorii realizmu w stosunkach międzynarodowych.

3. Dr Artur Skorek - *Sojusz amerykańsko-izraelski w perspektywie realistycznej*

Sojusz amerykańsko-izraelski w perspektywie realistycznej ABSTRAKT (200 słów): Od lat 60. ubiegłego wieku Stany Zjednoczone Ameryki i Izrael łączył półoficjalny sojusz. W ostatnich latach dostrzec można wyraźne napięcia między dwoma państwami, które dla niektórych badaczy świadczą o stopniowym rozluźnianiu bliskich relacji. Ważnym głosem w dyskusji nad partnerstwem izraelsko-amerykańskim była praca Johna Mearsheimera i Stephena Walta na temat tzw. lobby żydowskiego. Odchodząc od rozważań na temat mechanizmu decyzyjnego polityki zagranicznej USA, autor spróbuje odpowiedzieć na pytanie, czy w ramach perspektywy realistycznej możliwe jest wytłumaczenie relacji między dwoma państwami. Aby odpowiedzieć na to pytanie koniecznym będzie ocena interesów amerykańskich na Bliskim Wschodzie. Analiza globalnych trendów gospodarczych i politycznych pozwoli także na sformułowanie scenariusza możliwej przyszłości relacji USA i Izraela.

4. Dr Katarzyna Gruszko - *Wpływ doświadczeń pogranicza na politykę zagraniczną Stanów Zjednoczonych*

Budowa potęgi Stanów Zjednoczonych do momentu okrzepnięcia granic odbywała się między innymi poprzez wzrost populacji i terytorium, osadnictwo. Nietrwale granice w okresie tworzenia i ekspansji terytorialnej tego państwa w sposób zasadniczy wpłynęły na organizację życia społecznego i politycznego, a także ukształtowanie polityki zagranicznej USA, która była interpretowana w bliskim powiązaniu z bezpieczeństwem. „Obowiązek” szerzenia pewnych wartości, cywilizowania, ugruntowały założenie o modernizacyjnym charakterze wartości Zachodu oraz dążenie do narzucania ich innym narodom. Początkowo podejście takie znalazło zastosowanie podczas ekspansji kontynentalnej, zamorskiej a następnie globalizacji. Na pograniczu istotnym elementem budowania poczucia przynależności było definiowanie siebie jako innych w odniesieniu do rdzennych mieszkańców kontynentu, bądź kolonizatorów z państw europejskich. Podział *My/Inni*, cywilizowany Zachód i reszta świata, znajduje odzwierciedlenie w współczesnej polityce zagranicznej USA. Również dążenie do jednostronnego korygowania postaw innych państw może w dużej mierze wynikać z doświadczeń pogranicza. Stosowanie systemu nagród i kar, politycznych i gospodarczych, było strategią początkowo stosowaną wobec Indian, która nie wymagała zdolności kompromisu czy uzgodnień wielostronnych. Podbój i ekspansja związane z budowaniem państwa na zachodnich obszarach, brak poczucia bezpieczeństwa, patologia projekcji, personifikacja „zła”, paternalizm, ekscjepcjonalizm, ale również dysonans pomiędzy moralnością a siłą, zaowocowały specyficznym podejściem przy realizacji celów współczesnej polityki zagranicznej USA.

5. Mgr Aldona Tomczyńska - *Realizm ofensywny Johna Mearsheimera a hegemonia Stanów Zjednoczonych Ameryki po zimnej wojnie*

W książce *The Tragedy of Great Power Politics* John J. Mearsheimer stara się wyjaśnić oraz potwierdzić znaczenie realizmu ofensywnego jako teorii, która najlepiej tłumaczy zachowania państw na scenie międzynarodowej. Wychodząc od przemyśleń Waltza na temat struktury systemu międzynarodowego, w pozbawiony złudzeń sposób opisuje agresywną naturę państw i jej konsekwencje dla systemu. Jego koncentracja na czynnikach militarnych, procesie akumulacji potęgi oraz próba priorytetyzacji celów państw domagają się oceny. Zwłaszcza, że jak się wydaje, autor nawet nie stara się konfrontować swoich poglądów z założeniami innych wielkich szkół myśli nad sprawami międzynarodowymi: liberalizmu czy konstruktywizmu.

Choć przeprowadzona przez autora weryfikacja teorii bogata jest w przykłady historyczne, w referacie skoncentruje się na sprawdzeniu, na ile daje się zastosować do okresu po zimnej wojnie, w szczególności zaś do hegemonii Stanów Zjednoczonych Ameryki. Mersheimer ostrzega, że zakończenie starcia dwóch bloków politycznych nie oznacza wcale nastania epoki pokoju i współpracy. Państwa dążą bowiem do rewizji istniejącego porządku, wyczekują zmian, maksymalizując swoją potęgę. W wizji Mearsheimera wojny hegemoniczne nie należą do przeszłości. Stąd pytanie, czy patrząc na rozwój Stanów Zjednoczonych po zimnej wojnie oddalamy czy przybliżamy się do tej wizji?

Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ul. Żurawia 4 p. 503 00-503 Warszawa

Tel. 22 553 16 35

Fax 22 553 16 36

email: kontakt@ptsm.edu.pl

Sesja trzecia

Panel V. Realistyczne wyjaśnienia w polityki zagranicznej państw - część I

Przewodniczy: prof. UJ dr hab. Artur Gruszcak

1. Prof. dr hab. Edward Haliżak - *Realizm w chińskiej nauce o stosunkach międzynarodowych*

Rozwój nauki o stosunkach międzynarodowych w Chinach dowodzi, że w państwie pretendującym do statusu mocarstwa globalnego powstaje naturalne zapotrzebowanie na teorie objaśniające i uzasadniające ten proces.

Zapoczątkowane w 1978 roku strukturalne reformy miały swój wymiar wewnętrzny, ale wiązały się również z przewartościowaniem w postępowaniu środowiska międzynarodowego i zdefiniowaniu na nowo nowej roli Chin. Już w latach osiemdziesiątych podczas konferencji w Szanghaju sformułowano postulat rozwijania teorii stosunków międzynarodowych uwzględniających chińską specyfikę. Zasadniczy przełom nastąpił w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych kiedy środowisko chińskich badaczy zainteresowało się realizmem prac amerykańskich realistów. W 1999 roku czołowy chiński badacz Yan Xuetong opublikował pracę pt. „Analiza chińskiego interesu narodowego”, którą uznaje się za klasykę chińskiego realizmu.

Celem prezentacji będzie ukazanie:

- a) Procesu kontekstualizacji realizmu w chińskich realiach, między innymi poprzez odwołanie się do starożytnej tradycji chińskiej;
- b) Sposobu ujmowania interpretacji takich kategorii analitycznych jak: interes narodowy i siła;
- c) Charakterystyki chińskiego środowiska naukowego.

2. Dr Marcin Grabowski - *Realizm w teorii i praktyce państw azjatyckich*

Zasadniczym celem jest analiza realizmu jako dominującego nurtu w azjatyckiej teorii stosunków międzynarodowych, biorąc pod uwagę ograniczenia, jakie istnieją w związku z faktem, że dominujące nurty w teorii SM są nurtami zachodnimi. Autor podejmie próbę nie tylko pokazania, jak nurt realistyczny może być wykorzystany dla analizy zjawisk zachodzących w regionie Azji i Pacyfiku, w tym szczególnie polityki zagranicznej wybranych państw tego obszaru (zwłaszcza mocarstw regionalnych), ale też identyfikacji wzajemnych zależności niektórych nurtów realizmu (w szczególności realizmu strategicznego Thomasa Schellinga w odniesieniu do tradycyjnych koncepcji chińskich w wersji Sun Zi i Sun Bina). W tekście znajdzie się odniesienie do poszczególnych szkół realizmu (jak realizmu klasycznego z dominującą rolą USA w regionie wspieranego przez Lee Kwan Yewa, długoletniego

premiera Singapuru, czy inaczej analizowanego w koncepcjach Seni Premoja, lidera Thailand's Democratic Party), zmianach po zimnej wojnie, dla których można odnosić teorię równowagi sił, kwestie hierarchii w systemie międzynarodowym, czy teorię zmiany sił (power transition theory). Autor podejmie też próbę odniesienia się do argumentów przeciwników zastosowania teorii realistycznej w analizie stosunków międzynarodowych w regionie.

3. Dr Jakub Zajączkowski – ISM UW – *Realizm w indyjskiej myśli politycznej*

G. Tanham w książce pt. *Indian Strategic Thought: An Interpretative Essay* – która wywołała szczególny ferment w indyjskim środowisku badawczym - podkreślił, że myśl strategiczna w Indiach jest pozbawiona należytych podstaw teoretycznych. Przyczyn tego stanu rzeczy niektórzy analitycy dopatrują się w genezie i rozwoju indyjskiej myśli politycznej, która nie podejmowała według nich zagadnień dotyczących wojny, siły, równowagi sił.

Założenia te wydają się jednak nieuzasadnione. Założenia realistyczne i jego główne pojęcia, takie jak: interes narodowy, równowaga sił, państwo-centryczne percepcja porządku międzynarodowego odnajdujemy już w tradycji hinduskiej.

Realizm nie jest obcy tradycji indyjskiej. Dokonując analizy założeń realistycznych możemy wyróżnić jej trzy etapy:

1. Etap starohinduski – w którym rozważano zarówno kwestie nie-przemocy (ahimsy), jak i przemocy (himsy) oraz wojny (yuddha). Mimo że M. Gandhi pisał, że: „od niepamiętnych czasów Indie mają tradycję niestosowania przemocy”, to do historii Indii sięgali zarówno przedstawiciele idealizmu, jak i realizmu. W hinduskich eposach, tj.: Mahabharata i Ramajana znajdujemy wiele opisów wojen. Przykładem myślenia w duchu realizmu jest koncepcja polityki wobec sąsiadów tzw. mandala (kręgów) czy definicja polityki zagranicznej ukazana w Arthaśastrze.

2. Okres zimnowojenny – to okres, w którym mimo retoryki przeciwstawiającej się polityce Power Politics, w wymiarze praktycznym realizowano zarówno założenia nawiązujące do idealizmu, jak i również realizmu. W kontekście założeń realistycznych należy wymienić m.in. tezę o obłożonej twierdzy, kompleks chiński i pakistański, rozwiązanie problemu enklaw portugalskich w Diu, Daman i Goa w 1961 r. Ponadto program rakietowy, zapoczątkowany w 1983 r., pierwsze próby z rakietami krótkiego zasięgu Prithvi, interwencja Indii na Malediwach w 1986 r. oraz w Sri Lance w 1987 r. dowodziły, że Indie w obronie swoich interesów są gotowe do użycia siły.

3. Okres pozimnowojenny – renesans realizmu:

a) w wymiarze metodologicznym

W okresie pozimnowojennym, zwłaszcza na początku XXI w., mamy do czynienia ze wzrostem znaczenia paradygmatu neorealistycznego, odwołując się zaś do indyjskiej nauki o stosunkach międzynarodowych – kautiljańskiego. Indyjscy badacze kładą nacisk na analizę zagadnień

dotyczących bezpieczeństwa, zagrożeń bezpieczeństwa regionalnego i międzynarodowego, nowe rodzaje zagrożeń (tzw. zagrożenia asymetryczne).

b) w wymiarze operacyjnym:

Podejście realistyczne uwidacznia się w relacjach z USA (strategię bandwagoning), wobec państw Azji Południowej oraz w relacjach z Chinami oraz na Oceanie Indyjskim (koncepcja Soft Balance of Power). W indyjskiej wizji świata nastąpiła więc u progu XXI w. zmiana w podejściu do siły militarnej, zasad Power Politics i jej definiowanie. Shakti (hind. siła, bogini siły) coraz częściej charakteryzowała indyjską percepcję zagadnień bezpieczeństwa. Indie, uzasadniając swoją aktywność na arenie międzynarodowej, odwoływały się do realizacji swoich interesów narodowych, bezpieczeństwa narodowego. Odmawiając podpisaniu Traktatu CTBT w 1996 r. Indie w oficjalnym stanowisku nie powoływały się na tradycyjny argument mówiący o „nuklearnym apartheidzie”, lecz po raz pierwszy jako powód podały kwestie bezpieczeństwa narodowego. Przykładem przewartościowania indyjskiego podejścia do sprawy użycia siły oraz unilateralizmu w stosunkach międzynarodowych jest stanowisko New Delhi wobec wojny z terroryzmem. Jednocześnie od końca lat 90. XX w. silniej niż dotychczas podkreślano konieczność utrzymania wojskowej przewagi (pre-eminence), zwłaszcza nad Pakistanem oraz zmniejszania przewagi Chin w stosunku do Indii w dziedzinie militarnej. Na początku XXI w. Indie nie wykluczały więc żadnej z opcji, łącznie z użyciem siły, wobec zagrożenia swojej niepodległości, integralności, interesu narodowego. Stosownie do przewartościowań w polityce bezpieczeństwa Indie adaptują swoje siły zbrojne.. Przejawem nowego myślenia strategicznego była chociażby operacja w Kargilu, mobilizacja armii na przełomie 2001 i 2002 r. oraz specjalne raporty przygotowane przez grupę ministrów z początku XXI w. czy też pojawienie się koncepcji ograniczonej wojny.

4. Dr Rafał Kwieciński - *Między Republiką a Imperium. Chiny w stosunkach międzynarodowych w ujęciu paradygmatu realistycznego na początku XXI w.*

Gospodarczy i polityczny sukces Chin wywarł określone skutki na globalny system międzynarodowy. W kategoriach paradygmatu neorealistycznego dostrzega się zmianę w rozkładzie potencjału w systemie międzynarodowym. Niektóre dalej idące interpretacje i prognozy przewidują zmianę układu sił (nowy bipolarizm albo multipolarizm), najbardziej radykalne wieszczą nieunikniony chiński hegemonizm. W kategoriach realizmu klasycznego rozwój potęgi Chin możemy jednak ocenić jako zmierzającą do osiągnięcia nowej równowagi sił. Być może ten nadchodzący *balance of power* będziemy mogli określać jako równowagę „o chińskim charakterze”, gdzie nie wszystkie komponenty siły będą zrównoważone całkowicie i w równym stopniu. Niektórzy badacze zauważają, że objaśnianie polityki Chin w kategoriach neorealizmu i realizmu ma ograniczoną wartość poznawczą ze względu na specyfikę kulturową Państwa Środka. Realizm kulturowy A. Johnsona dostrzega te zależności, tworząc o wiele pełniejsze interpretacje chińskiej strategii. Czy dzięki różnym spojrzeniom poprzez paradygmat neorealistyczny, realizmu klasycznego i realizmu kulturowego obraz współczesnych Chin w stosunkach międzynarodowych staje się pełniejszy?

Panel VI. Realistyczne wyjaśnienia w polityki zagranicznej państw - część II

Przewodniczy: prof. dr hab. Marek Pietraś

1. Prof. UG dr hab. Rafał Ożarowski - *Polityka zagraniczna Libanu w ujęciu realistycznym. Próba analizy*

Celem wystąpienia jest analiza polityki zagranicznej Libanu z wykorzystaniem paradygmatu realistycznego. Nacisk został położony na kategorię bezpieczeństwa państwa jako interesu egzystencjalnego w nieprzyjaznym dla Libanu środowisku międzynarodowym regionu Bliskiego Wschodu, w którym to występuje złożoność kolidujących ze sobą interesów wielu państw oraz na wyjaśnieniu istoty i zasadności wybranych zachowań państwa libańskiego na arenie międzynarodowej na rzecz realizacji jego interesów w tym np. balansowaniu pomiędzy państwami świata Zachodu, a państwami świata arabsko-muzułmańskiego.

2. Dr Agnieszka Kuszewska - *Znaczenie Pakistanu w bezpieczeństwie regionalnym Azji Południowej*

Niemal 200-milionowy Pakistan jest państwem, które odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu wyzwań związanych z bezpieczeństwem regionalnym Azji Południowej. Nuklearnemu państwu rządzonemu przez armię i ISI (pomimo cywilnego rządu sprawującego obecnie władzę) wciąż grozi polityczna i gospodarcza destabilizacja, którą pogłębić mogą nasilające się konflikty wewnętrzne o charakterze religijnym i wielowymiarowa działalność transnarodowych organizacji terrorystycznych. Celem referatu jest analiza geopolitycznego znaczenia Pakistanu w najbliższych latach, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii zewnętrznych: potencjalnego ryzyka eskalacji stosunków z Indiami, zwłaszcza w odniesieniu do konfliktu w Kaszmirze oraz przyszłych relacji ze Stanami Zjednoczonymi, a także wybranych problemów wewnętrznych, z jakimi boryka się kraj po dojściu do władzy rządu Nawaza Sharifa. Podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu problemy te wpływają na znaczenie państwa w kształtowaniu systemu regionalnego bezpieczeństwa i jak odnosi się do nich pakistańskie społeczeństwo.

Cezura czasowa związana jest w dużej mierze z planowanym na 2014 rok wycofaniem się wojsk amerykańskich z Afganistanu, co bez wątpienia będzie miało wpływ na regionalne bezpieczeństwo i sytuację w samym Pakistanie. Wystąpienie jest rezultatem badań terenowych odbytych w

2013 roku oraz kontaktów z pakistańskimi środowiskami naukowymi, biznesowymi, kulturowymi, NGO'sami, think tankami, itp.

3. Dr Tomasz Młynarski - *Preferencje narodowe Francji wobec uwspólnotowienia polityki energetycznej i klimatycznej Unii Europejskiej*

Osią analizy są preferencje narodowe Francji artykułowane w dynamicznym procesie uwspólnotowienia sektora energetycznego w UE. Polityka energetyczna stanowiła z jednej strony podstawę procesu integracji europejskiej, a jednocześnie przez długi czas była wyłączona spod jej mechanizmów i przebiegu. Istotny postęp przyniosła dekada lat 90. XX wieku wraz z rozwojem wspólnego rynku energetycznego, nadal jednak obszar ten jest zarządzany bardziej z poziomu państw narodowych, niż instytucji wspólnotowych. Jakie motywacje i uwarunkowania wewnętrzne kształtują stanowisko tego aktora w tym obszarze. Francja zajmuje centralne miejsce w kształtowaniu polityki i architektury bezpieczeństwa energetycznego UE i jest siłą napędową unijnej polityki energetyczno-klimatycznej. Ponieważ ma wyjątkowe uwarunkowania związane z ogromnymi mocami wytwórczymi, jej interesy nie zawsze są tożsame z interesem europejskim. Jaka była rola Francji w tworzeniu wspólnej europejskiej polityki energetycznej oraz w jakim stopniu interes narodowy wpływa na koncepcję „Europy energii”? Czy Francja jest zainteresowana głębszym uwspólnotowieniem współpracy w sektorze energetycznym? W jaki sposób Francja definiuje swoją narodową politykę energetyczną w rosnącym kontekście europejskim?

4. Mgr Tomasz Pawłuszko - *Realizm neoklasyczny a projektowanie strategii polskiej polityki zagranicznej*

Celem wystąpienia jest analiza priorytetów polskiej polityki zagranicznej (lata 2012-2016) w kontekście narzędzie teoretycznych proponowanych przez szkołę realizmu neoklasycznego. Kluczowym aspektem poddanym ocenie będzie rola agend wewnętrznych Polski i ich otoczenia eksperckiego. Autor spróbuje poddać analizie wpływ polskich think tanks na proces kreowania polityki zagranicznej i modelowania pozycji państwa w stosunkach międzynarodowych.

5. Mgr Mirosław Waleczek - *Współpraca międzynarodowa w świetle teorii realizmu defensywnego i realizmu ofensywnego. Case study kooperacji turecko- irańskiej*

Celem opracowania jest wskazanie najważniejszych różnic w postrzeganiu współpracy międzynarodowej przez zwolenników teorii realizmu defensywnego i ofensywnego. W przypadku realistów defensywnych wskazano, że jest ona efektem oszacowania przez państwo własnych możliwości dotyczących rywalizacji, kosztów z nią związanych oraz analizy intencji potencjalnego partnera. Natomiast analizując prace zaklasyfikowane jako należące do nurtu realizmu ofensywnego omówiono problematykę nietrwałości kooperacji, która pojawia się najczęściej w obliczu wspólnego zagrożenia lub jeśli państwo nie jest w stanie poprawić swojej pozycji względem innych państw. Podjęto również próbę zastosowania obu teorii do analizy kooperacji Turcji i Iranu. Wskazano, że teorie te są w stanie wyjaśnić w różny sposób przyczyny, cele i konsekwencje podjęcia współpracy

Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych

ul. Żurawia 4 p. 503 00-503 Warszawa

Tel. 22 553 16 35

Fax 22 553 16 36

email: kontakt@ptsm.edu.pl

między tymi dwoma państwami oraz jej ewentualne konsekwencje, a także uzasadnić dlaczego omawiana kooperacja nie mogła mieć charakteru długoterminowego. Skupiając się przede wszystkim na problematyce programu nuklearnego Iranu, kooperacji gospodarczej, energetycznej i tej na rzecz bezpieczeństwa, wskazano, że dla jej niskiej efektywności i trwałości w świetle teorii defensywnego realizmu znaczenie miały asymetryczny podział zysków oraz pojawienie się nowych zagrożeń w otoczeniu międzynarodowym. Odwołując się do założeń realizmu ofensywnego przedstawiono współpracę Turcji i Iranu jako etap, w którym obie strony niebędące w stanie osiągnąć relatywnej przewagi przygotowują się do dalszej ekspansji w sprzyjających okolicznościach.